

הקדמה: "לראות את הנולד"

מוטי קפלן

"לראות את הנולד" אלו מילות הפתיחה של תכנית האב לישראל בשנות האלפיים, תכנית 2020 :

"בעולם המשתנה במהירות קיימת אי-וודאות ביחס לעתיד. מי יכול היה לחזות, שהמאבק בין גושי-העל בעולם יסתיים, שברית-המועצות תתפרק ושישראל תזכה בעליה המונית? אין באפשרותנו לחזות התפתחויות מעין אלה, ולא נוכל לנבא מתי נשתחרר מן התלות במקורות אנרגיה מתכלים ומתי תאפשר הביוטכנולוגיה להאכיל בקלות ובזול אוכלוסייה רבה".

אין ספק שאדם מזור כיוון בכך למאמר חכמים "איזהו חכם הרואה את הנולד" (תמיד לב) ולהבדיל מהמתנבאים הידועים כשוטים. מה בין חכם לנביא? החכם "רואה" מתוך הכרה, רציונאל, ניתוח נתונים והסקת מסקנות בדרך מושכלת, הנביא מסתמך על מקורות חיצוניים, או שהוא נשען על הרהורי ליבו והם בלבד.

תכנון משול מבחינות רבות ליצירה והתחדשות, ומעשה התכנון הוא מעין בריאה חדשה. כך גם נמשלה מלאכתו של אלהים בבריאת העולם למלאכתו של אדריכל: "התורה אומרת אני הייתי כלי אמנתו של אלוהים... האמן (האדריכל) אינו בונה ארמון מדעת עצמו, אלא פנקסים ומחברות יש לו (תכנית...) לדעת היאך הוא עושה חדרים, חלונות ודלתות, כך היה אלוהים מביט בתורה ובונה את העולם" וכלי העבודה שלו הם "מים ועפר ועצים ואבנים וברזל, כולם או מקצתם. אבל לעולם לא יוותר על קנה-המידה..." (בראשית רבה, בשינויי לשון קלים). ובכן, בורא עולם, הוא בבחינת אמן, אדריכל, מתכנן, המביט בתכנית, "תשריט והוראות" שאינם אלא התורה עצמה, ומכוחה של התכנית, מתוך לימודה והכוונתה ויישומה כלשונה, הוא בורא את העולם. כוונת המדרש להציג בפנינו את חשיבותה ומרכזיותה של התורה כראשית בניינו והרוחני של העולם, אך גם להטיל מכאן את המשך המלאכה על האדם: "כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה, כגון החרדל צריך למתוק, החיטין צריכין להטחון..." והאחריות לשמירת הקיים, אף היא בידו. "... תן דעתך שלא תקלקל, שאם קלקלת לא יהיה מי שיתקן אחרך... (מדרש רבה, בראשית וקהלת)

הדברים הללו באים כדי להמחיש את עוז רוחה, עוצמתה ומידת האחריות שנטלה עליה תכנית 2020 בבואה לראות את הנולד, לעצב עולם חדש טוב

ובר-קיימא, מתוך אחריות ודאגה לגורלם של האדם והארץ, ומתוך הבנה עמוקה של מימד הזמן (אלו הם שלושת ממדי התכנון שטבע אריה שרון - הארץ, העם, הזמן).

הרבה זרמים תת-קרקעיים יש בה בתכנית 2020 אשר אבדו להם בתהום 18 כרכיה ובעוד עשרות כרכי הביניים, שרק מעטים צלחו אותם. אחד מהם נמצא בפסקה השניה באותו מבוא: "לראות את הנולד". ההבחנה בין הקבוע שאינו משתנה לעולם, ובין כל מה שעשוי להשתנות:

"בתוך מבול השינויים והחידושים, מחזיקים מעמד עוגנים של קבע: נפש האדם וההסדרים הבסיסיים של חברת בני האדם. אלו השתנו רק מעט ולאט באלפי השנים האחרונות. צרכי היסוד האנושיים - אכילה, שינה ויחסי-מין - קבועים לאורך הדורות. הרגשות האנושיים - כאב וצער, רווחה ושמחה, קבלה ואהבה - משותפים לכל בכל הזמנים. מהלכי אנוש - לידה, גרות, הזדקנות והמוות, המאבק עם כוחות הטבע, השאיפות האינסופיות של האדם - כל אלה מצויים בצורה זו או אחרת בכל החברות והתרבויות, בעבר, בהווה ובעתיד. יתר על כן, ההיסטוריה מלמדת, כי השינויים החלים בערכי החברה, במבנים החברתיים הבסיסיים שלה כמו המשפחה... איטיים יחסית לשינויים הטכנולוגיים והפוליטיים המהירים".

אדם מזור, שרחק מעיסוק בתורת הנפש, מבחין בחוסר ההתאמה בין קצביהם של השינויים בחברה. והוא רואה יתרון מנקודת ראותם של מתכננים:

"איטיות קליטת חידושים היא הנותנת סיכוי להתמודדות עם ה"עתיד הנראה לעין". אמנם, אין דרך לחזותם, אך סביר להניח שחלקם, יהא קשור בתהליכים שכבר נולדו. תפקידנו כמתכננים "לראות את הנולד" - להתבונן ולהבין תהליכים שנוולדו ומצויים כבר בינינו, לזהות מביניהם את המגמות שישפיעו על חיינו בעתיד ולנתח את משמעותיהן ארוכות-הטווח".

רגלה האחת של 2020 נטועה אם כן בעתיד, והיא צופה ומתבוננת בו ומחשבת את צעדיה לקראתו, ורגלה האחת נטועה בהווה, בבחינת המצב כיום, וגם מתוך ביקורת, התפכחות והתנערות מכבלי הישן, השמרני, האנאכרוניסטי, שאנו שבוים בו היום. היום בשנת 1988, רגעי הולדתה של התכנית, אך היום, גם כאן ועכשו בשנת 2020, כאשר עדיין המלאכה בעיצומה.

